

Το Ιδρυματικό Αποθετήριο και η πολιτική Ανοικτής Πρόσβασης του Πολυτεχνείου Κρήτης

Μαρία Νταουντάκη

Διευθύντρια Βιβλιοθήκης & Κέντρου Πληροφόρησης Πολυτεχνείου Κρήτης

Ημερίδα “Ανοικτή Επιστήμη: Ζητήματα και Προοπτικές”, ΕΚΤ, Αθήνα, 15 Ιουνίου 2017

Εισαγωγή

- Το Πολυτεχνείο Κρήτης (ΠΚ) και η Βιβλιοθήκη του.
- Η πολιτική Ανοικτής Πρόσβασης στο ΠΚ (διαδικασία υιοθέτησης, χαρακτηριστικά, αποδοχή, παρακολούθηση εφαρμογής της).
- Το Ιδρυματικό Αποθετήριο (ΙΑ) ως υποδομή Ανοικτής Πρόσβασης.
- Πετύχαμε?

Το Πολυτεχνείο Κρήτης

- 1984: εισαγωγή των πρώτων φοιτητών
- 5 σχολές μηχανικών
- ~5.500 μέλη ακαδημαϊκού προσωπικού και φοιτητές (301 ΔΕΠ, 563 μεταπτυχιακοί & 4.677 προπτυχιακοί φοιτητές)
- Με δείκτη απήχησης 0,97, που έχουν συνολικά οι δημοσιεύσεις του την πενταετία 2010-2014 (κοντά στον παγκόσμιο μέσο όρο), σύμφωνα με την πιο πρόσφατη μελέτη του ΕΚΤ “Ελληνικές Επιστημονικές Δημοσιεύσεις 2010-2014”.

Η Βιβλιοθήκη του Πολυτεχνείου Κρήτης

- 1985: λειτουργία της Βιβλιοθήκης.
- Ακαδημαϊκή, υβριδική βιβλιοθήκη με πηγές και υπηρεσίες πρωτίστως υποστηρικτικές στο εκπαιδευτικό και ερευνητικό έργο του ΠΚ.
- Με εσωτερικούς αλλά και εξωτερικούς χρήστες - μέλη της τοπικής κοινωνίας.
- Σύνολο εγγεγραμμένων χρηστών-μελών: περίπου 6.000.

Η πολιτική Ανοικτής Πρόσβασης στο Πολυτεχνείο Κρήτης (1)

Εναρκτήριο λάκτισμα: η υλοποίηση από τη Βιβλιοθήκη του ΠΚ του έργου “Υπηρεσίες Ψηφιακής Βιβλιοθήκης Ανοικτής Πρόσβασης Πολυτεχνείου Κρήτης”, με χρηματοδότηση από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “Ψηφιακή Σύγκλιση” (Νοέμβριος 2011 - Οκτώβριος 2015).

Στόχος του υποέργου: η δημιουργία και ο εμπλουτισμός Ιδρυματικού Αποθετηρίου με την πνευματική παραγωγή των μελών του ΠΚ.

Η πολιτική Ανοικτής Πρόσβασης στο Πολυτεχνείο Κρήτης (2)

Εν τω μεταξύ...

- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υποστηρίζει την Ανοικτή Πρόσβαση για τη διάδοση της δημόσιας χρηματοδοτούμενης έρευνας (Σύσταση 2012), η Ανοικτή Πρόσβαση θα είναι υποχρεωτική για τις δημοσιεύσεις με αξιολόγηση που προκύπτουν από χρηματοδότηση του Ορίζοντα 2020 και
- η 71^η Σύνοδος Πρυτάνεων και Προέδρων Δ.Ε. των ελληνικών πανεπιστημίων (Πάτρα, Νοέμβριος 2012) υιοθετεί την αρχή της Ανοικτής Πρόσβασης στη βιβλιογραφία και υπογράφει τη Διακήρυξη του Βερολίνου

Επομένως... η Βιβλιοθήκη του ΠΚ προτείνει και η διοίκηση του ιδρύματος αποδέχεται, το όλο εγχείρημα να συνοδευτεί από **πολιτική** Ανοικτής Πρόσβασης στο ΠΚ.

Διαδικασία ανάπτυξης ιδρυματικής πολιτικής Ανοικτής Πρόσβασης (1)

- ❖ Αρχές του 2014: προετοιμασία του έγγραφου κειμένου της πολιτικής Ανοικτής Πρόσβασης από μέλη της Επιτροπής Βιβλιοθήκης, χρησιμοποιώντας το προτεινόμενο από τον “Οδηγό MedOANet για την εφαρμογή πολιτικών ανοικτής πρόσβασης” υπόδειγμα και συμπεριλαμβάνοντας την πολιτική του Ιδρυματικού Αποθετηρίου.

Διαδικασία ανάπτυξης ιδρυματικής πολιτικής Ανοικτής Πρόσβασης (2)

- ❖ Διαβούλευση για το έγγραφο κείμενο της πολιτικής εντός των συλλογικών οργάνων των Σχολών του ΠΚ.
- ❖ Υιοθέτηση της πολιτικής στην 391η/6-11-2014 συνεδρίαση της Συγκλήτου του ΠΚ.
- ❖ Αρχές του 2014: θέση του Ιδρυματικού Αποθετηρίου του ΠΚ σε πιλοτική λειτουργία και μετά την απόφαση της Συγκλήτου, θέση σε παραγωγική λειτουργία.

Χαρακτηριστικά ιδρυματικής πολιτικής Ανοικτής Πρόσβασης (1)

Προτάθηκε: η πολιτική να έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα με άμεση αυτο-αρχειοθέτηση στο Ιδρυματικό Αποθετήριο της έγκριτης (peer-reviewed) έρευνας που έχει γίνει αποδεκτή για δημοσίευση και των τεκμηρίων της γκρίζας βιβλιογραφίας που αφορούν σε διπλωματικές, μεταπτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές.

Εγκρίθηκε: η πολιτική να έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα με άμεση αυτο-αρχειοθέτηση για διπλωματικές, μεταπτυχιακές εργασίες και διδακτορικές διατριβές και εθελοντικό χαρακτήρα (με την έννοια της σύστασης/ενθάρρυνσης) για τις εργασίες που έχουν γίνει αποδεκτές για δημοσίευση.

Χαρακτηριστικά ιδρυματικής πολιτικής Ανοικτής Πρόσβασης (2)

Προτάθηκε: η πολιτική να απαιτεί το πλήρες κείμενο των καταθέσεων στο Ιδρυματικό Αποθετήριο να γίνεται ανοικτά διαθέσιμο από τη στιγμή της κατάθεσης ή όσο το δυνατόν πιο σύντομα μετά από αυτήν. Στην περίπτωση δημοσιεύσεων που δεν είναι δυνατόν να γίνουν άμεσα ανοικτά διαθέσιμες, λόγω περιορισμών των εκδοτών, η κατάθεση συνιστάται, αλλά δεν θα υπάρχει δυνατότητα πρόσβασης στο πλήρες κείμενο μέχρι τη λήξη του εμπάργκο του εκδότη.

Εγκρίθηκε: η πολιτική να συνιστά το πλήρες κείμενο των καταθέσεων στο Ιδρυματικό Αποθετήριο να γίνεται ανοικτά διαθέσιμο από τη στιγμή της κατάθεσης ή όσο το δυνατόν πιο σύντομα μετά από αυτήν, λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς των εκδοτών.

Χαρακτηριστικά ιδρυματικής πολιτικής Ανοικτής Πρόσβασης (3)

Προτάθηκε και εγκρίθηκε:

- Η πολιτική να απαιτεί τα μεταδεδομένα όλων των καταθέσεων στο Ιδρυματικό Αποθετήριο να γίνονται άμεσα ανοικτά διαθέσιμα από τη στιγμή της κατάθεσης.
- Το Ιδρυματικό Αποθετήριο να αποτελεί το κύριο σύστημα αρχειοθέτησης, δημοσίευσης, αποτίμησης και αξιολόγησης του παραγόμενου πνευματικού έργου του ΠΚ.
- Να παρακολουθείται η συμμόρφωση της ιδρυματικής πολιτικής, συγκρίνοντας το περιεχόμενο του Ιδρυματικού Αποθετηρίου με τις καταγραφές από υπηρεσίες ευρετηριασμού (indexing services).
- Να παροτρύνονται τα μέλη της πολυτεχνειακής κοινότητας προκειμένου να καταθέσουν στο Ιδρυματικό Αποθετήριο τις προγενέστερες της απόφασης της Συγκλήτου δημοσιεύσεις τους.

Χαρακτηριστικά ιδρυματικής πολιτικής Ανοικτής Πρόσβασης (4)

Προτάθηκε και εγκρίθηκε:

- Η σύσταση προς το ερευνητικό/ακαδημαϊκό προσωπικό να διατηρεί την κυριότητα των πνευματικών δικαιωμάτων των δημοσιεύσεών τους, όπου είναι δυνατόν και να αδειοδοτεί τους εκδότες μόνο με τα αναγκαία για την έκδοση δικαιώματα.
- Η σύσταση να χρησιμοποιείται το παράρτημα εκδοτικής σύμβασης του SPARC (The Scholarly Publishing and Resources Coalition addendum).
- Η χρήση των αδειών Creative Commons για την αδειοδότηση των τεκμηρίων που κατατίθενται στο Ιδρυματικό Αποθετήριο.

Ιδρυματικό Αποθετήριο (IA) - εργαλείο υλοποίησης της πολιτικής (1)

- Το Ιδρυματικό Αποθετήριο (IA) αποτελεί την υποδομή (σύστημα ψηφιακής αρχειοθέτησης DIAS (Digital Information Archival System) του ΠΚ για τη συγκέντρωση, οργάνωση, διαχείριση, αναζήτηση και διάθεση/προβολή του παραγόμενου πνευματικού έργου των μελών του Ιδρύματος, καθώς και τη διατήρησή του σε βάθος χρόνου.
- Αναπτύχθηκε από το Εργαστήριο Διανεμημένων Πληροφοριακών Συστημάτων & Εφαρμογών (MUSIC) του ΠΚ, στο πλαίσιο του έργου "Υπηρεσίες Ψηφιακής Βιβλιοθήκης Ανοικτής Πρόσβασης Πολυτεχνείου Κρήτης", λαμβάνοντας υπόψη τις τεχνικές προδιαγραφές του Συνδέσμου Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών (Σ.Ε.Α.Β.).

Ιδρυματικό Αποθετήριο (IA) - εργαλείο υλοποίησης της πολιτικής (2)

- Αποτελεί το κεντρικό σύστημα αυτο-αρχειοθέτησης (self-archiving) του παραγόμενου πνευματικού έργου του ΠΚ (σύμφωνα με την 391η/6-11-2014 απόφαση της Συγκλήτου του ιδρύματος).
- Είναι ανοικτής πρόσβασης (χρησιμοποιεί άδειες Creative Commons για την αδειοδότηση των τεκμηρίων που κατατίθενται σ' αυτό).
- Υλοποιεί το πρωτόκολλο συγκομιδής μεταδεδομένων OAI-PMH, βάσει του οποίου καθίσταται αναζητήσιμο από διάφορους διεθνείς δικτυακούς τόπους, συσσωρευτές και μηχανές αναζήτησης.

Ιδρυματικό Αποθετήριο (ΙΑ) - εργαλείο υλοποίησης της πολιτικής (3)

Το Ιδρυματικό Αποθετήριο, ως τύπους τεκμηρίων, περιλαμβάνει μέχρι στιγμής:

- Διπλωματικές εργασίες.
- Ερευνητικές εργασίες των φοιτητών της Σχολής Αρχιτεκτόνων Μηχανικών.
- Μεταπτυχιακές εργασίες.
- Διδακτορικές διατριβές.
- Δημοσιεύσεις του εκπαιδευτικού και ερευνητικού προσωπικού του ΠΚ σε περιοδικά και πρακτικά συνεδρίων.

Βραχυπρόθεσμος στόχος: να συμπεριλάβει όλη την πνευματική παραγωγή των μελών του ΠΚ.

Ιδρυματικό Αποθετήριο (ΙΑ) - εργαλείο υλοποίησης της πολιτικής (4)

Οι αριθμοί του Ιδρυματικού Αποθετηρίου έως σήμερα:

- 6.299 τεκμήρια γκρίζας βιβλιογραφίας (διπλωματικές, μεταπτυχιακές εργασίες & διδακτορικές διατριβές).
- 5.681 επιστημονικές δημοσιεύσεις.
- σύνολο τεκμηρίων: 11.980.
- 916.326 επισκέψεις από την έναρξη λειτουργίας του (Απρίλιος 2014).

Ιδρυματικό Αποθετήριο (ΙΑ) - πολιτική

Το κείμενο της **πολιτικής του ΙΑ** εγκρίθηκε από τη Σύγκλητο του ΠΚ (391η/6-11-2014 απόφαση Συγκλήτου) και περιλαμβάνει:

- Πολιτική πρόσβασης.
- Πολιτική περιεχομένου.
- Πολιτική κατάθεσης τεκμηρίων.
- Ροή εργασιών κατάθεσης τεκμηρίων.
- Πολιτική θεμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.
- Πολιτική μακροχρόνιας διατήρησης.
- Πολιτική απόσυρσης ή μη αποδοχής τεκμηρίων.
- Άδειες χρήσης τεκμηρίων (άδειες Creative Commons).
- Άδεια διάθεσης τεκμηρίων (distribution license) για γκρίζα βιβλιογραφία, δημοσιευμένα και μη δημοσιευμένα τεκμήρια.
- Προτεινόμενες μορφές αρχείων (για το πλήρες κείμενο των τεκμηρίων).

Δράσεις προβολής/δημοσιότητας της ιδρυματικής πολιτικής και του Ιδρυματικού Αποθετηρίου - εργαλεία υλοποίησης της πολιτικής (1)

- Ανοικτή ημερίδα παρουσίασης της πολιτικής και του ΙΑ.
- Ανακοινώσεις στην ιστοσελίδα της Βιβλιοθήκης και στο forum του ιδρύματος.
- Ηλεκτρονικές, τηλεφωνικές και διαπροσωπικές επαφές/ενημερώσεις.
- Διάθεση ηλεκτρονικών οδηγών και σε μορφή βίντεο.
- Ανακοινώσεις σε ελληνικές ηλεκτρονικές λίστες.
- Παρουσιάσεις σε ημερίδες, συναντήσεις εργασίας στην Ελλάδα.
- Θέμα σε εργασίες φοιτητών των Σχολών Βιβλιοθηκονομίας.

Δράσεις προβολής/δημοσιότητας της ιδρυματικής πολιτικής και του Ιδρυματικού Αποθετηρίου - εργαλεία υλοποίησης της πολιτικής (2)

- Συμμετοχή του ΠΚ (με συντονισμό της Βιβλιοθήκης) στην πιλοτική δράση “EC/OpenAIRE FP7 Post-grant Gold Open Access Pilot” για την υποστήριξη των δημοσιεύσεων με Ανοικτή Πρόσβαση (Gold Open Access).
- Περίληψη του Ιδρυματικού Αποθετηρίου στο openarchives.gr
- Εγγραφή της πολιτικής στο ROARMAP (διεθνές μητρώο πολιτικών Ανοικτής Πρόσβασης).

Στόχος της Βιβλιοθήκης: η κατάθεση στο ΙΑ να αποτελεί μέρος της εργασιακής ρουτίνας των καταθετών-μελών του Πολυτεχνείου Κρήτης.

Αποδοχή της ιδρυματικής πολιτικής από τα μέλη του ΠΚ

Από τους **φοιτητές**:

Από την αρχή έως και σήμερα, **πλήρης αποδοχή και ενσωμάτωση** της διαδικασίας στις φοιτητικές τους υποχρεώσεις, παρά την αρχική αγωνία για την ολοκλήρωση της αυτο-αρχαιοθέτησης της εργασίας τους στο ΙΑ, λόγω της διαφορετικότητας της διαδικασίας.

Λόγος πλήρους αποδοχής: ο **υποχρεωτικός χαρακτήρας** της πολιτικής.

Από το **διδασκτικό/ερευνητικό προσωπικό**:

Από την αρχή έως και σήμερα, **περιορισμένη αποδοχή και ενσωμάτωση** της κατάθεσης των εργασιών τους στο ΙΑ, στο πλαίσιο των εργασιακών τους υποχρεώσεων.

Λόγος περιορισμένης αποδοχής: ο **εθελοντικός χαρακτήρας** της πολιτικής.

Μηχανισμός παρακολούθησης εφαρμογής της ιδρυματικής πολιτικής - εργαλείο υλοποίησης της πολιτικής (1)

Για τις διπλωματικές και μεταπτυχιακές εργασίες καθώς και για τις διδακτορικές διατριβές:

- ❖ Η κατάθεσή τους στο ΙΑ αποτελεί προαπαιτούμενο αποφοίτησης: η Βιβλιοθήκη βεβαιώνει την κατάθεσή τους στις Γραμματείες των Σχολών του ΠΚ (με την ολοκλήρωση της έγκρισης της κατάθεσης από τη Βιβλιοθήκη, αποστέλλεται αυτόματα ένα e-mail από το σύστημα του ΙΑ στη Γραμματεία).
- ❖ Τα μέλη ΔΕΠ χρησιμοποιούν τα αποτελέσματα αναζήτησης στο ΙΑ για την κατάρτιση της ετήσιας έκθεσης των δραστηριοτήτων τους (annual activity report).

Μηχανισμός παρακολούθησης εφαρμογής της ιδρυματικής πολιτικής - εργαλείο υλοποίησης της πολιτικής (2)

Για τις δημοσιευμένες εργασίες:

- ❖ Έως το τέλος του 2015, το ΙΑ εμπλουτίστηκε με τη μαζική κατάθεση των έως τότε δημοσιευμένων εργασιών των μελών ΔΕΠ (για τον εντοπισμό τους έγινε αναζήτηση σε διάφορες υπηρεσίες ευρετηριασμού και προσωπική επικοινωνία με τα μέλη ΔΕΠ).
- ❖ Έκτοτε, η κατάθεση είναι περιορισμένη και δεν συμβαδίζει με την πραγματική παραγωγή.

Προτάσεις για τη διασφάλιση συμμόρφωσης με την ιδρυματική πολιτική (1)

- Υλοποίηση περισσότερων δράσεων ευαισθητοποίησης εντός του ΠΚ, προκειμένου να γίνουν απολύτως κατανοητά τα οφέλη της Ανοικτής Πρόσβασης και της αυτο-αρχαιοθέτησης στο ΙΑ από όλους.
- Ένταξη της διαδικασίας κατάθεσης στο ΙΑ, ως αναπόσπαστο κομμάτι των ακαδημαϊκών υποχρεώσεων του συνόλου της πολυτεχνειακής κοινότητας.
- Μεγαλύτερη προβολή/δημοσιότητα του ΙΑ (περίληψή του σε μηχανές αναζήτησης/συσσωρευτές όπως CORE, NDLTD, κ.λπ.).

Προτάσεις για τη διασφάλιση συμμόρφωσης με την ιδρυματική πολιτική (2)

- Εφαρμογή στην πράξη της πρωταρχικής ιδέας, το ΙΑ να αποτελεί το κύριο σύστημα αποτίμησης και αξιολόγησης όλου του παραγόμενου πνευματικού έργου του ΠΚ.
- Αναθεώρηση της πολιτικής και μετατροπή του εθελοντικού της χαρακτήρα σε υποχρεωτικό, όσον αφορά στις δημοσιευμένες εργασίες.

Πετύχαμε?

Το εγχείρημα της δημιουργίας και του εμπλουτισμού του Ιδρυματικού Αποθετηρίου του Πολυτεχνείου Κρήτης ξεκίνησε ως έργο και αποτελεί πλέον μια υπηρεσία, ως προς ένα μέρος της γκρίζας βιβλιογραφίας του ιδρύματος (των διπλωματικών, μεταπτυχιακών εργασιών και διδακτορικών διατριβών). Για τους υπόλοιπους τύπους τεκμηρίων, παραμένει ακόμα ως έργο.

Συνεπώς, έχουμε επιτύχει σε ένα βαθμό, αλλά φυσικά δεν επαναπαυόμαστε μέχρι την πλήρη επίτευξη του στόχου μας!

Θα μας βρείτε

URL: www.library.tuc.gr

Facebook: <http://www.facebook.com/tuclibrary1977>

YouTube: <https://www.youtube.com/channel/UCscQxojWILlq3h0iwe10quA>

E-mail: info@library.tuc.gr , maria@library.tuc.gr

Tel.: 28210-37440, 37277

Fax: 28210-37576